"מדור למידע חברתי" בספריות בתי – ספר על – יסודיים כמפתח מודעות לעזרה עצמית באמצעות המדיה המודפסת והאלקטרונית / הורנשטיין ויקי

תקציר:

המחקר הנוכחי עוסק בדיסציפלינה חדשה – "מידענות חברתית", אשר פותחה על ידי ברוכסון –ארביב (Baruchson –Arbib,1996). זהו ענף מדעי חדש בלימודי מידע, העוסק בחקר, בפיתוח וביישום כלל ההיבטים הקשורים למידע חברתי ורפואי. מטרת מחקר זה הינה יישום התיאוריה של "מידענות חברתית" ככלי לפיתוח תובנה ומודעות לעזרה עצמית בקרב בני-נוער, על-ידי הקמת 'מדור למידע חברתי' בבתי-ספר.

'מדור למידע חברתי' הינו מדור מיוחד הנמצא בספריית בית ספר העוסק במידע חברתי המיועד לבני-הנוער. במדור שני סוגי מידע: סוג המידע האחד הינו ישיר, כגון ספרי ייעוץ והדרכה, פרטים על מוסדות וארגוני עזרה לבני –נוער, דפי מידע ופרוספקטים, אתרי אינטרנט ובעצם כל המידע החברתי לו זקוק הנוער בגיל ההתבגרות. הסוג השני של מידע הינו מידע תומך. הכוונה הינה לספרות יפה, שירים ושירה, קטעי עיתונות וסרטים, העוסקים בנושאים חברתיים היכולים לשמש מזור לנפש ומקור תמיכה והזדהות.

במחקר השתתפו חמישה בתי-ספר על-יסודיים: שלוש חטיבות-ביניים (שתיים מרמה סוציו-אקונומית בינונית-גבוהה ואחת מרמה סוציו-אקונומית בינונית-נמוכה), ושתי חטיבות עליונות (אחת מרמה סוציו-אקונומית בינונית-גבוהה ואחת מרמה סוציו-אקונומית בינונית-נמוכה). בארבעה בתי-ספר הוקם ה'מדור למידע חברתי' בתוך הספרייה. בבית-הספר החמישי הוקם המדור מחוץ לספרייה, במבואת הבניין בו לומדים התלמידים.

המחקר בחן את השפעתו של ה'מדור למידע חברתי' בספרייה על מידת השינוי בהרגלי קריאת הספרים העוסקים בנושאים חברתיים. כן נבדקה יעילות ה'מדור למידע חברתי' בפיתוח מודעות התלמידים לעזרה עצמית ולקבלת סיוע ותמיכה בנושאים החברתיים באמצעות השימוש במדיה המודפסת האלקטרונית.

בבסיסו של המחקר הנוכחי הונחו שבע השערות מחקר הבוחנות את תרומת ה'מדור למידע חברתי' ואת השפעתו על הרגלי הקריאה, השימוש בספרייה, המודעות למידע חברתי והתעניינות בו, תוך בחינת הקשרים בין תרומות השפעות אלה ובין המצב הסוציו-אקונומי, גיל התלמיד ומגדרו.

מערך המחקר שילב בין שתי שיטות מחקר: כמותי ואיכותי. במחקר הכמותי נאספו נתונים באמצעות שאלונים אשר הועברו לתלמידים פעמיים – לפני החשיפה למדור וכששה חודשים לאחריה. המחקר האיכותי התבסס על נתונים שנאספו מתצפיות שנערכו במדור, בשילוב ראיונות שנערכו עם התלמידים ועם ספרניות בתי- הספר לאחר החשיפה למדור, ואשר בדקו את אופני השימוש במדור ואת שביעות הרצון ממנו.

<u>תיאור ה'מדור למידע חברתי'</u>

בכל בית-ספר נבחר שם אטרקטיבי למדור על-ידי התלמידים. המדור נבנה בפינה מרוחקת בקצה הספרייה ועוצב באופן אסתטי ומושך מבחינה ויזואלית. במרכז הוצב שולחן נמוך וסביב לו כסאות או כריות ופופים. ספרי המדור סודרו במדפים באופן שהציג את עטיפתם הקדמית. כל מדף הכיל ספרי עיון וקריאה בנושא חברתי מסוים ונשא ושולט בהתאם לפי הנושא. הנושאים החברתיים בהם עוסק המדור נבחרו על-פי המידה בה הם מעסיקים מתבגרים, ואלה הם: התנהגות מינית, גיל ההתבגרות, סמים ואלכוהול, חריגות ושונות, יחסים במשפחה ואובדן ושכול. על כל ספר הודבקה כתובית בה נכתבו מספר מילים על תוכן הספר במטרה למשוך את הקורא, כאשר צבעי הכתוביות נבדלו זה מזה בהתאם להשתייכות הנושאית של הספרים עליהם הודבקו. הוכנה ובוצעה תכנית פרסום למדור, אשר כללה שלט פרסום מעוצב שנתלה על לוח גדול מחוץ לספרייה, חלוקת עלוני מידע וסטיקרים שהוכנו על-ידי קבוצת תלמידים אשר ליוותה את תהליך בניית המדור, ובנוסף טקס 'פתיחת מדור' בנוכחות מנהל בית-הספר, הספרנית, נציגי המורים והתלמידים.

<u>ממצאי המחקר</u>

כל השערות המחקר אוששו. ממצאי המחקר הראו כי פיתוח ויישום 'מדור למידע חברתי' בתוך ספריית בית-הספר העל-יסודי, תורמים לשינוי הרגלי הקריאה של בני-הנוער ולפיתוח מודעות לעזרה עצמית באמצעות המדיה המודפסת והאלקטרונית. עקב החשיפה ל'מדור מידע חברתי' התקבל שיפור בכל הממדים שנבדקו במחקר: גידול בקריאת ספרים, גידול במספר הילדים שציינו שמות מחברי ספרים שקראו, עלייה במידת העניין בקריאה, עלייה במספר התלמידים הקוראים למטרות השגת מידע, העשרה כללית והנאה. בנוסף, נמצאה עלייה ברמת ההתעניינות של התלמידים בקריאה בנושאים החברתיים 'התנהגות מינית', 'גיל ההתבגרות', 'סמים ואלכוהול', 'חריגות ושונות', 'יחסים במשפחה' ו'אבדן ושכול'. נמצאה עלייה בתדירות ביקורי התלמידים בספריית בית-הספר בכלל וב'מדור למידע חברתי' בפרט. כן נמצא שינוי חיובי בעמדות התלמידים ביחס לספרות יפה, כמו גם בהתייחסותם לספרים, לאינטרנט ולארגוני עזרה כאל כלים בהם יוכלו להסתייע לשיפור איכות חייהם ולפתרון בעיותיהם בעתיד. עוד נמצא, כי התייחסות התלמידים לספרים כאל מקור ללמידת דברים חדשים תוך הזדהות עם דמויות ספרותיות שופרה, וכי הם העדיפו סיפורים "אמיתיים", מהם יוכלו ללמוד דרך התנסויות האחרים. התלמידים התייחסו לספרים לא רק כמקור הנאה ולעונג, אלא גם כמקור למידע תומך המביא סיפוק, נחמה, מזור לנפש, הבנה ומניעה מבעיות בעתיד הודות לידע הנרכש. תפישת השימוש באינטרנט, לעומת זאת, מוקדה יותר במטרות של איסוף מידע-ישיר ומידע שימושי, וכן סיוע ועזרה מעשית.

בכל קבוצות המחקר התקבל שיפור בכל הממדים כתוצאה מהשימוש ב'מדור למידע חברתי'. כמו-כן, לפני החשיפה למדור נמצאו הבדלים מובהקים בין תלמידים מרמות סוציו-אקונומיות שונות, בין תלמידים מחטיבות ביניים וחטיבות עליונות ובין המגדרים, בעוד שלאחר החשיפה למדור והשימוש בו לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות ברוב ממדי המחקר.

מניתוח הממצאים עולה עוד, כי הבחירה הספציפית של הנושאים החברתיים – אשר נלקחו מעולמם של בני-הנוער והתאימו לתחומי העניין שלהם, נמנית עם הגורמים להשפעתו החיובית של המדור. גורם נוסף להשפעה חיובית זו הינו תנאי המדור הפיסיים, אשר הותאמו

לצרכי התלמידים ואשר הקנו להם פרטיות, אינטימיות, נוחות ואוירה נעימה. סידור הספרים על פי נושאים, הצמדת תקציר בן שתי שורות לעטיפתו הקדמי של כל ספר, זמינותם ונגישותם של הספרים, תרמו אף ם להצלחת המדור. זאת ועוד, הדור איפשר לתלמידים קריאה ולמידה בחברותא, אשר התאימה אף היא לצורך שלהם בקבוצת השווים ו"בחבורה" כתמיכה. התלמידים הביעו שביעות רצון רבה מהמדור וגילו עניין רב בהמשך קיומו.

המסקנה המרכזית העולה מהמחקר היא, כי בניית 'מדור למידע חברתי' בתוך ספריית בית הספר הינה אפקטיבית לפיתוח מודעות לעזרה עצמית באמצעות שימוש במידע חברתי בקרב בני נוער. מחקר זה מציע לבני הנוער כלי עזר נוסף לסיוע בהתמודדותם עם בעיות המעסיקות אותם בגיל ההתבגרות. בעזרת ה'מדור למידע חברתי' יכול המתבגר ללמוד ולגלות את עצמו, כמו גם לבנות ולהיבנות. הנחת הבסיס של "מידענות חברתית" כוללת, מחד, צורך בנגישות מירבית למבחר העצום של המידע העומד לרשות הפרט, ומאידך, צורך בחינוך למודעות עצמית וללקיחת אחריות אישית. ספריית בית הספר יכולה להיות מרכז לעזרה ותמיכה חברתית וזאת על ידי זיהוי הצרכים ותיווך בין המידע לתלמידים.

מס' מיון בספריה:
028.535 הור.מד תשס"ה

מס' מערכת בספריה:
1072081